

Uluslararası Eğitimde Mükemmellik Arayışı Dergisi (UEMAD)

<http://www.emad.elayayincilik.com/>

Paradigma Nedir ve Sosyal Bilimlerde Karşılığını Nasıl Bulur?

Burcu TÜRKKAŞ ANASIZ ¹

Öz

Kuhn'un paradigma kavramının bilim uzmanları tarafından sık sık gündeme getirildiği ve tartışıldığı bilinmektedir. Kuhn'un (2014) "Bilimsel Devrimlerin Yapısı" başlıklı kitabında paradigma kavramının çeşitli tanımlamaları yapılmaktadır. Bu tanımlamalar paradigma olgusuyla henüz karşılaşan bireylerde anlam karmaşasına yol açabilmektedir. Bu çalışmanın genel amacı, sosyal bilimlerde kavram karmaşasına yol açan paradigma olgusunun kuramsal perspektiften incelenerek, eğitim yönetimindeki paradigma olgusunun çözümlenmesidir. Mevcut çalışmada öncelikle bu kavramın tanımlarına yer verilmiştir. Daha sonra çalışmada sosyal bilimlerdeki paradigma tartışmalarına değinilmiştir. Son olarak çalışmada eğitim yönetimi bağlamında paradigma kavramının ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kökenleri incelenmiştir. Çalışmanın paradigma olgusunun anlaşılmasına ve eğitim yönetimi alanının bilim olarak gelişmesine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Paradigma, sosyal bilimler, eğitim yönetimi.

What is Paradigm and How Does It Find Its Meaning in Social Sciences?¹

Abstract

It is known that the concept of paradigm, which is mentioned with Kuhn, is frequently brought up and discussed by researchers. Kuhn's (2014) book titled "The structure of scientific revolutions" provides various definitions of the concept of paradigm. These definitions can lead to conceptual confusion in individuals who have just encountered the paradigm phenomenon. The general purpose of this study is to analyze the paradigm phenomenon in educational administration by examining the paradigm phenomenon that causes conceptual confusion in social sciences from a theoretical perspective. At the research, firstly, the definitions of the concept are given. Then, paradigm debates in social sciences are tried to discuss. Finally, the ontological, epistemological, and methodological origins of the concept of the paradigm in the context of educational administration were tried to be examined. It is thought that the study will contribute to the understanding of the paradigm phenomenon and the development of the field of educational administration as a science.

Anahtar Kelimeler: Paradigm, social sciences, educational administration.

Makale Geçmişi	Geliş: 20.12.2022	Kabul:31.12.2022	Yayın:31.12.2022
Makale Türü	Derleme Makalesi		
Önerilen Atf	Türkkaş Anasız, B. (2022). Paradigma Nedir ve Sosyal Bilimlerde Karşılığını Nasıl Bulur? <i>Uluslararası Eğitimde Mükemmellik Arayışı Dergisi (UEMAD)</i> , 2(2), 37-42.		

¹ Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla/Türkiye, burcuturkkas@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6156-5601

Giriş

Paradigma, belli bir dönemde bilimsel problemlerin ele alınış biçimini belirleyen ve bilim insanları tarafından kabul edilmiş düşünce biçimleri olarak nitelendirilebilir (Kuhn, 2014). Olaylara bakış açısını şekillendiren algı biçimi ya da insanı çevreleyen ve bu sayede algısını yöneten birtakım inançlar bütünü olarak ifade edilebilir. Yukarıdaki tanımdan anlaşılacağı üzere paradigmaların oluştuğu dönemin izlerini taşıdıkları söylenebilir. Hatta ortaya çıktıkları dönemlerin şekillenmesinde rol oynadıkları düşünülebilir. Nitekim insanların paradigma çerçevesinde düşünmesinin ve olaylara hâkim paradigma açısından bakmasının bilimden üretime, ekonomiden yaşam standartlarına kadar her şeyi etkilediği görülmektedir. Bu durum ise bir paradigmanın dünya algısı veya yaşama bakış açısı olduğunu göstermektedir.

İnsanın bilme ve doğayı kontrol etme kaygısı yeni arayışlar içine girmesine neden olmuştur. Bu öğrenme kaygısının giderilmesinde yeni yöntemler geliştirilebilir böylece yeni paradigmalar ortaya çıkabilir. Ancak var olan paradigmaların insanların keşfetmesini sağladığı gerçeği de bu durum hakkında paradoks oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir paradigmanın başka bir paradigma eksikliğinde ortaya çıktığı düşünüldüğünde anlam karışıklığının giderilebileceği söylenebilir. Mevcut çalışmada ifade edilen anlam karmaşığının giderilmesine yönelik olarak öncelikle kavramın tanımlarına yer verilmiştir ve kavram ontolojik, epistemolojik ve metodolojik açıdan incelenmiştir. Daha sonra sosyal bilimlerdeki paradigma tartışmalarına değinilmiştir. Bir bilim alanı olmaktan çok uygulama alanı olarak görülen eğitim yönetiminin, bir bilim alanı olarak varlığının özellikle vurgulanması gereklidir. Bu açıdan eğitim yönetimi alanının ontolojik, epistemolojik ve metodolojik yapısının paradigmalar üzerinden incelenmesi önemlidir. Bu nedenle çalışmada son olarak eğitim yönetimi bağlamında paradigma kavramının ne ifade ettiği incelenmiştir.

Paradigma Kavramı

Paradigmaların ontolojik, epistemolojik ve metodolojik boyutları bulunmaktadır. Bu boyutlar paradigmanın ortaya çıkışını, nereden beslendiğini ve hangi yöntemleri kullandığını göstermektedir. Diğer yandan bu boyutların kavranması söz konusu paradigmanın yansımalarını daha açık bir şekilde gösterebilir. Paradigmalar ontolojik açıdan incelendiğinde objektif (realist) ve sübjektif (nominalist) olarak ikiye ayrılmaktadır. Objektivistler bir olayın daha çok somut verilere dayandırılması ve deneysel olarak gözlenebilir olması gerektiğini savunmaktadırlar. Sübjektivistler ise var olan “şeylerin” daha çok atfedilen kavram ve anlamlardan oluştuğunu belirtmektedirler. Bu durum ortaya çıkan paradigmanın ontolojik kökeninin kavramsal veya somut düzeyde olduğunu göstermektedir (Rekabet Kurumu Raporlar, 2016).

Bilimsel süreçte paradigmanın epistemolojik kökenleri incelendiğinde pozitivist ve yorumsamacı bakış açısı olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Pozitivist yaklaşımda bilimsel olayların neden sonuç ilişkisi içinde öznenen bağımsız bir gerçeklikle açıklanması birikimli olması (Dogan, 2001) esas alınmaktadır. Deney ve gözlemin ön planda tutulduğu ve daha çok ampirik yöntemlerin kullanılarak bilgiye ulaşılabileceği varsayılmaktadır. Olaylar daha somut düzlemde ve gerçekçi bir bakış açısıyla incelenmektedir. Bunu sağlamak içinse özne tamamen bu süreçlerin dışında kalmalı ve sürece müdahale etmemelidir. Yorumsamacı yaklaşımı benimseyenler ise göreceli bir yaklaşım benimsemişlerdir. Bireyin dahil olduğu araştırma süreçlerinde kendini bağımsız olarak konumlandıramayacağı belirtilmektedir. Pozitivist yaklaşımda olayların sonuçları tamamen nesnel olmalıdır. Yorumsamacı yaklaşım bunu eleştirmekte, bilimsel bilginin üretim sorununun, sonuçların nesnelliğinden ziyade; bireyin bu olayları nasıl anlamlandırdığıyla ilgili olmasıdır. Sosyal gerçekliğin ön planda olduğu vurgulanmaktadır (Dogan, 2001). Yani bu sürece dahil olan bireyin sosyal ve toplumsal hayatı tamamen dışta bırakarak olayları yorumlaması mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla bilimsel bilginin üretimi nesnel yargılara varmakla sınırlandırılmamalıdır.

Metodolojik açıdan paradigmalara bakıldığında ise yine iki yaklaşım ortaya konulmuştur. Bunlardan ilki yasa koyma anlamına gelen nomotetik yaklaşım, ikincisi ise gösterilenin fikri ve durumu ifade ettiği ideografik yaklaşımdır. Kökenleri Kant'a kadar uzanan bu kavramlar, genel yasaların yerleştirilmesini kapsayan nomotetik bilimler (doğa bilimleri) ile bir defalık ve yinelenemez

olayları kapsayan idiografik bilimleri (kültür bilimleri) ifade etmektedir (Reyhan, 2021). Doğa bilimlerinde problemler yasalarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla kullanılan yöntem ve metotlar sayısal verilere dayandırılmaktadır. Sayısal verilerden yola çıkılarak genellemelere ulaşılmakta ve böylece büyük kütlelerdeki sorunlara yanıt bulunabilmektedir. Buna göre nomotetik yaklaşımda tutum, gözlemlenen gerçekliği “açıkladığı ve yönettiği” varsayılan evrensel yasaların ve onların tekil örneklerinin araştırılması söz konusudur (Çiftçi ve Akyüz, 2003). Bu sayede nesnel bir yaklaşım sergilendiği ve olayların tekrar edilebilirliği düşünülmektedir (Dogan, 2001). Aynı yöntemin sosyal bilimlerde de kullanıldığı bilinmektedir. Toplumsal bir sorunun sayısal verilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda genellenebildiği durumlar söz konusudur. Diğer yandan ideografik metot, gösterilen sembolün ifade ettiği anlamlara giriş niteliği taşımaktadır. Yani bir sembolün veya şeklin örtük düzeyde birden fazla durumu belirttiği söylenebilir. Metot açısından ise ideografi özneyi dışta tutmayan, araştırma sürecinde olayları nasıl anlamlandırıldığını ortaya çıkarmaya çalışan bir yöntemdir (Çiftçi ve Akyüz, 2003). Başka bir ifadeyle ideografinin toplumsal olayları açıklamada bireyin kendisini olaydan bağımsız düşünmesinin mümkün olamayacağı, söz konusu soruna bakış, algılayış ve sunuş biçiminin önemli görüldüğü bir metot olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilimlerde Paradigma Olgusu

Sosyal bilimlerde paradigma, başlangıçta doğa bilimlerindeki gibi pozitivist temellidir (Şişman, 1998). Bu paradigmanda araştırmaların sonuçlarını sayısal verilerle açıklama eğilimi ve bununla birlikte toplumsal olayların ölçülebilirliği söz konusudur. Ancak bu durum sosyal sistemleri açıklamada yetersiz kaldığından bilim yeni arayışlara yönelmektedir. Oysaki Althusserl'e (1991) göre bilim bir kere yerleştiğinde başka kopmalara maruz kalmaz. Kuhn'a (2014) göre ise sorunların birikmesi, uyumsuz çözümlerin ortaya çıkması ve o alanda yeni sorgulamaların artması bilimin sürekli değişim ve gelişim içinde olduğunu göstermektedir. Ona göre bilim birikimsel sürecin yanında kısa süreli devrimlerin yön verdiği bir olgudur.

Sosyal bilimlerde yaşanan bu birikimsel sürecin, sorunlara yeni arayışlar içinde olması, alanın devrimle yön değiştirmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu dönüşüm tüm paradigmanın geçtiği evrelerden yani doğuş ve ortaya çıkış, normal dönem, kriz aşaması ve yer değiştirme aşamasından geçmektedir (Şişman, 1998). Sosyal bilimlerde problemlerin artışı yeni bir paradigmanın ortaya çıkışını kolaylaştırmıştır. Bir önceki paradigmanın eksikliklerin giderildiğinin gözlenmesi ve yeni paradigmadaki üye sayısının artışı normal dönem olarak düşünülebilir. Kriz döneminde ise var olan paradigma üzerindeki uzlaşının kaosa dönüşmesi ve dengesizliğin artması gözlenebilir. Yer değiştirme aşaması ise etkin paradigmanın çelişkilerinin artması ve uzlaşılan konuların azalmasıyla yeni paradigmanın yerleşmeye başlaması süreci olarak ifade edilebilir (Tetenbaum, 1998).

Pozitivist paradigmanın etkisiyle sosyal bilimlerdeki bilimsel süreçlerin ilkelerinin sistematik bir şekilde açıklanması var olan tek doğruya yönelmekle eş değer tutulmaktadır (Şimşek, 1994). Başka bir ifadeyle pozitivist toplumsal süreçleri ölçülebilir özelliklere indirgeyerek açıklamaya çalışması dışta kalan etkenleri yok saydığını göstermektedir. Bu noktada sosyal bilimlerdeki işlevselci ve yapısalcı kuramların pozitivistten etkilenerek toplumu açıklamaya çalıştıkları bilinmektedir (Şimşek, 1997). Nitekim işlevselci kuram, sosyal düzen ve entegrasyonu deterministik bir bakış açısıyla incelemekte ve sorunların somut birer çıktından ibaret olduğunu benimsemektedir. Yapısalcı kuram ise toplumu büyük yapısal sistem olarak görmekte ve anlamlandırabilmek için yapının somut biçimde neden sonuç ilişkisiyle incelenmesi zorunluluğunu belirttiği ifade edilebilir.

Yorumsamacı paradigmaya geçişle birlikte sosyal bilimler alanında gerçeğin karmaşıklığı, ilişkilerin doğrusal ilerlemediği gibi (Schwartz ve Ogilvy, 1979) durumlar ortaya çıkmıştır. Toplum bireyin algılarından yola çıkılarak anlamlandırmaya çalışılmaktadır. Tek doğruya yönelik görüşler yerini birden fazla doğrunun olabileceği görüşüne bırakmıştır (Tierney ve Rhoads, 1993). Bilginin yoruma dayalı olarak oluşturulabileceği varsayılmaktadır (Şimşek, 1997). Bu noktada hümanist ve yorumlayıcı kuramların yorumsamacı paradigmaya göre şekillendiği söylenebilir. Hümanizm ve yorumlayıcı kuramlar gözlem, duyular, algı ve duygular yoluyla olayları anlamlandırmaya çalışmaktadırlar (Tan, 1993). Dolayısıyla yorumsamacı paradigmanın özelliklerini göstermektedirler.

Paradigma Olgusunun Eğitim Yönetimi Alanına Yansımaları

Sosyal bilimlerde yaşanan paradigma dönüşümlerinin eğitim yönetimi alanındaki izlerini gözlemek mümkündür. Mantıksal ampirizm, öznellik, sosyal eleştiri ve ilişkisel yaklaşımlar gibi ifade edilen paradigmanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik varsayımları açıklanabilmektedir. Mantıksal ampirizme göre nesnel bilgi savları deneysel doğrulama ile gerçekleştirilmektedir. Öznelciler açısından bilgi öznel unsurlar barındırmaktadır, nesnellik reddedilmektedir. Sosyal eleştiri açısından birey kendisini bildiği şeyden ayıramamaktadır. İlişkisel yaklaşımlarda ise bilgi kişinin sosyal ilişkilerinden kaynaklıdır (Eacott, 2017). Bu bağlamda klasik yönetim kuramlarının mekanikleşmiş görüntüsü (Morgan, 1998), pozitivist çerçevede olayları ele alış biçimi, nesnel yargılara varma şeklini oluşturmaktadır. Taylorizm'de yer alan insanın mekanik bir sistem olarak görülmesi, Fayolizm'deki yönetim ilkelerinin tamamen sayısal verilerden esinlenerek oluşturulması, bürokrasi kuramında hiyerarşik yapılanma ve gücün objektif olarak uygulanması gerektiği pozitivistin etkilerinden kaynaklıdır (Fırat 2006).

Diğer yandan neoklasik yönetim kuramlarının daha çok geçiş evresi gibi algılanabilir olması yorumsamacı paradigmanın etkilerinin nadiren görülmesinde etken olabilir. Ancak insan ilişkileri yaklaşımında bireylerin her ne kadar motivasyon ve psikolojilerinin değerli olduğu kanısına (Morgan, 1998) varılsa da bu duygu durumlarının yüksek tutulması yalnızca örgütte verimi artırmaya dönük olmasındandır. Dolayısıyla verimin motivasyon ve psikoloji değerleriyle yüksek tutulabileceğinin ölçülmesi ise diğer yandan pozitivistin etkilerinin halen devam ettiğinin göstergesi sayılabilir.

Çağdaş yönetim kuramları açısından bakılacak olursa insanın birey olarak önem kazanması ve bunun getirileri alanda yorumsamacı yaklaşımın izlerinin görülmesini sağlamıştır. Bireyin araştırma sürecinden bağımsız düşünülmemeyeceğinin yanında, bireyin algısının ve sübjektif bakış açısının sorunları anlamlandırmada önemli rol oynadığı vurgulanmaktadır (Parsons, 1970). Dolayısıyla insan davranışlarının ölçülebilir nitelikte olmasından öte, sosyal bağlam çerçevesinde (Başaran, 2000) değerlendirildiği görülmektedir. Aynı zamanda örgüt yönetiminde görülen neden- sonuç ilişkisinden ziyade, şartların gerektirdiği durumlardaki yönetim süreçlerinin uygulanması da önemli görülmektedir. Nitekim Dalin (1998) örgütlerin yapılarına göre mekanik ve organik olabileceği gibi, çevrelerinin ise durgun ve değişken olabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda yorumsamacı yaklaşımın etkilerinin doğrudan gözlenebildiği söylenebilir. Belirtilen yönetim kuramlarının paradigmalar ışığında ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kökleri alanyazın taranarak oluşturulan aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1

Paradigmalar Doğrultusunda Eğitim Yönetimi Kuramlarının Değerlendirilmesi

	Klasik Yönetim Kuramları			Neoklasik Yönetim Kuramları	Çağdaş Yönetim Kuramları	
	Taylorizm	Fayolizm	Bürokrasi	İnsan ilişkileri yaklaşımı ve X-Y Kuramları	Sistem yaklaşımı	Durumsallık yaklaşımı
Ontoloji	Realist (objektivist)	Realist (objektivist)	Realist (objektivist)	Realist+ nominalist	Nominalist (sübjektivist)	Nominalist (sübjektivist)
Epistemoloji	Pozitivist	Pozitivist	Pozitivist	Pozitivist +Yorumsamacı (Nadiren)	Pozitivist +Yorumsamacı	Yorumsamacı
Metodoloji	Nomotetik	Nomotetik	Nomotetik	Nomotetik	İdeografik	İdeografik
Açıklamaya çalışılan konu	İnsan “mekanik sistem imgesi”	Yönetim ilkeleri	Hiyerarşik yapılanma ve güç	İnsan davranışları “ölçülebilir, gözlenebilir”	İnsan davranışlarının anlaşılması- sosyal bağlam	Örgütün şartlarının gerektirdiği yönetim

Tablo 1’de görüldüğü üzere eğitim örgütlerinde yaşanan paradigma sorunları gibi farklı sorunla karşılaşan eğitim yönetimi alanının bilgi üretme süreçleri de farklılık göstermektedir. Farklı dönemlerde çeşitli paradigmalarda alandaki bilginin varlığı, ne tür bilgi üretildiği ve nasıl üretildiği değişiklik göstermektedir. Eğitim yönetimi alanının sınırlarının açık bir şekilde çizilememesi de bu durumun kaynağı olarak görülebilir. Nitekim Özdemir’e (2011), göre eğitim yönetimi, işletme ve kamu yönetiminin birleşimi şeklinde düşünülebilir. Eğitim alanında farklı araştırma konularını barındıran eğitim yönetiminin bilgisinin kaynağı ve sınırları çeşitli disiplinlerle karşılıklı etkileşim halinde olan esnek bir yapıya sahiptir (Uslu, 2022). Bu nedenle bir bilim alanı olmaktan çok uygulama alanı olarak görülen eğitim yönetiminin bir bilim dalı olarak varlığının açıklanması gereklidir. Bu açıdan eğitim yönetimi alanının ontolojik, epistemolojik ve metodolojik yapısının yukarıda sözü geçen paradigmalardan incelenmesi önemlidir.

Sonuç

Paradigma kavramının günümüzde genelde sosyal bilimlerde özelde ise eğitim yönetimi alanında halen tartışıldığı görülmektedir. Kavramın çerçevesinin açıkça çizilememesi ve sosyal bilimlerdeki kronolojik sıralamasının açık bir şekilde yapılamaması anlam karmaşasına neden olabilmektedir. Ancak kavramın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik boyutları incelendiğinde bu karmaşanın daha az düzeye indirgenebildiği söylenebilir. Bu doğrultuda, kuramların dayandığı paradigmalardan tüm bu boyutları incelendiğinde eğitim yönetimindeki yansımalarının da daha açık bir biçimde ifade edilmesi sağlanabilir. Eğitim yönetimindeki paradigma olgusunun çözümlenmesi ve anlaşılması ise alanın bir bilim olarak gelişmesine katkı sunması beklenmektedir. Bu bağlamda eğitim yönetimi alanında paradigmalarda doğrultusunda bilginin kaynağının ne olduğu, nasıl bilgi edinildiği ve bilgi ediniminde ne tür araçların kullanıldığı derinlemesine araştırılabilir.

Yazar Katkı Beyanı

*Bu makaleye yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır

Kaynakça

- Althusser L (1991). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (Çev.Y. Alp ve M. Özışık). İletişim Yayınları.
Başaran, İ. E. (2000). *Yönetim*. Feryal Matbaası.
Çiftçi, A. ve Akyüz, İ. (2003). Nasıl bir sosyal bilim? Temel sorunlar ve yaklaşımlar. Kitabiyat.
Dalin, P. (1998). *School development, theories and strategies*, Cassell, Imtec.

- Dogan, M. (2001). Paradigms in the social sciences. *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. 11023-11027.
- Eacott, S. (2017). A social epistemology for educational administration and leadership. *Journal of Educational Administration and History*, 1-19. <https://doi.org/10.1080/00220620.2017.1315380>
- Fırat, Ş. N. (2006). Pozitivist yaklaşımın eğitim yönetimi alanına yansımaları, alana getirdiği katkı ve sınırlılıklar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 40-5.
- Kuhn, T. S. (2014). *Bilimsel devrimlerin yapısı*. (Çev. N. Kuyaş). Kırmızı.
- Morgan, G. (1998). *Yönetim ve örgüt teorilerinde metafor*. (Çev. G. Bulut). Metal Sanayicileri Sendikası.
- Özdemir, M. (2011). Kamu yönetimi ve işletme yönetimi arakesitinde bir bilim: Eğitim Yönetimi. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(2), 29-42.
- Parsons, T. (1970). Equality and inequality in modern society, or social stratification revisited. *Sociological Inquiry*, 40(2), 13-72.
- Rekabet Kurumu (2016). Kartel tanımı ve kavramı-ı. *Sosyal bilimlerde paradigmalar, hermeneutik ve kavramlar*. <http://www.rekabet.gov.tr/>
- Reyhan, C. (2021). Bilimin Birliği: Nomotetik - İdiografik Bilim Ayırımına Tarihbilimsel Bir Reddiye . *Tarihyazımı* , 3 (1) , 1-23 . <https://dergipark.org.tr/en/pub/tarihyazimi/issue/63039/928270>.
- Schwartz, P., & Ogilvy, J. A. (1979). *The emergent paradigm: Changing patterns of thought and belief*. SRI International.
- Şimşek, H. (1997). Pozitivizm ötesi paradigmatik dönüşüm ve eğitim yönetiminde kuram ve uygulamada yeni yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 3(1) 95-109.
- Şişman, M. (1998). Eğitim yönetiminde kuram ve araştırmada alternatif paradigma ve yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16, 395-422.
- Tan, M. (1993). Eğitim sosyolojisinde değişik yaklaşımlar: yorumcu paradigma. *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 26 (1), 67-89.
- Tierney, W. G., & Rhoads, R. A. (1993). *Enhancing Promotion, Tenure and Beyond: Faculty Socialization as a Cultural Process*. ASHE-ERIC Higher Education Report No. 6. ASHE-ERIC Higher Education Reports, The George Washington University,
- Tetenbaum, T. J. (1998). Shifting paradigms: from Newton to chaos. *Organizational Dynamics*. 21-32.
- Uslu Çetin, O. (2022). *Eğitim yönetiminin ontolojik ve epistemolojik temellerinin üretilen ve tüketilen kavramlar üzerinden incelenmesi*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.